

Asia: OM 82/52/2017

Arviomuistio kansalaisaloitemenettelyn toiminnasta 2012–2017

Lausunnonantajan lausunto

Huomionne muistiossa läpikäytyihin muutosehdotuksiin kansalaisaloitemenettelyssä?

Johdanto

Vasemmistoliitto pitää kansalaisaloiteinstituutiota tärkeänä demokratian syventämiseksi ja kansalaisten suorien vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi.

Kansalaisaloite.fi-palvelu on otettu käyttöön 1.12.2012, minkä jälkeen reilun viiden vuoden aikana palveluun on avattu yli 600 kansalaisaloitetta. Vuositasolla tarkasteltuna vireille pantujen kansalaisaloitteiden määrässä on kohtuullisen suurta vaihtelua. Vuosina 2014 (100) ja 2016 (108) palveluun avattu noin sata aloitetta, kun taas vuosina 2013 (176) ja 2015 (164) avattuja aloitteita on yli ollut puolitoistakertaa enemmän. Tässä vaiheessa eduskuntaan asti on edennyt yhteensä 19 kansalaisaloitetta, joissa osassa käsittely on vielä kesken.

Eduskuntavaalitutkimus 2015 yhteydessä tehty kysely osoittaa, että suomalaisten enemmistö arvioi kansalaisaloitteen vaikuttaneen myönteisesti demokratian toimivuuteen Suomessa. Peräti 83 prosenttia vastaajista oli täysin (32.7 %) tai jokseenkin (50.3 %) sitä mieltä, että kansalaisaloite on edistänyt demokratian toimivuutta Suomessa. Vastaavasti 17 prosenttia vastaajista oli jokseenkin tai täysin eri mieltä väittämän ”Kansalaisaloite on edistänyt demokratian toimivuutta Suomessa” kanssa. Vastausten jakaumat ovat väittämän osalta lähes identtiset kuin alkuvuodesta 2014 oikeusministeriön kansalaisaloite.fi-palvelun käyttäjille toteutetussa kyselyssä.

Yleisesti arviomuistiosta

Vasemmistoliitto suhtautuu pääasiassa myönteisesti arviomuistiossa esitettyihin kannanottoihin (kohdat 4, 4.1, 4.3, 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, ja 4.9)

Kannanotto kohtaan 4. Arviointia kansalaisaloitteeseen ehdotetuista muutostarpeista

Vasemmistoliitto kannattaa ehdotusta, että kansalaiset voisivat kansalaisaloitetta pienemmällä allekirjoitusmäärällä esittää hallitukselle kysymyksen, johon ministeri vastaa kuten kansanedustajien kysymyksiin. Ehdotus madaltaa kansalaisten suoran osallistumisen kynnystä poliittiseen vaikuttamiseen. Ehdotus vaatii vielä tarkempaa valmistelua, jotta hallitukselle esitettävästä kysymysinstituutiosta saadaan toimiva malli.

Kannanotto kohtaan 4.2. Kansalaisaloitteiden muoto ja kohdentuminen –osaan

Vasta-aloitteista

Arviomuistiossa todetaan, että vaikka kahden vastakkaisen kansalaisaloitteen eteneminen eduskuntaan suhteellisen lyhyen ajan sisällä sai aikaan keskustelua vasta-aloitteiden tekemisen rajoittamisesta, on kuitenkin syytä huomata, että toistaiseksi vasta-aloitteita on tehty vain yksi. Aloitteiden rajoittamiselle yksittäistapauksen johdosta ei liene riittäviä perusteita. Käytännössä rajoittamisen esteenä olisi myös se, ettei aloitteita rekisteröidä vireillepanovaiheessa, vaan aloitteen keräyksen voi avata esimerkiksi pelkästään paperilomakekeräyksellä ilman yhteydenottoa viranomaisiin. Myös sen määrittäminen, milloin kyseessä olisi varsinaisesti vasta-aloite, olisi sisällöllisesti haastavaa, koska aloitetta ei välttämättä olisi kirjoitettu suoraan vasta-aloitteen muotoon, mutta samaa aihepiiriä koskevalla aloitteella saatettaisiin tehdä ehdotuksia, jotka johtaisivat muutostarpeisiin jo käsiteltyjen kansalaisaloitteiden osalta. Mahdollisuus samaa aihepiiriä koskeviin kansalaisaloitteisiin on otettu huomioon jo hallituksen esityksessä kansalaisaloitelaiksi. Esityksen mukaisesti kansalaisaloitelaista ei asettuisi estettä sille, että samasta asiasta tehtäisiin eduskunnalle useita kansalaisaloitteita tai että eduskunnassa olisi käsiteltävänä samasta asiasta tehtyjä kansanedustajan aloitteita tai hallituksen esityksiä. Samasta asiasta voitaisiin tehdä myös uudelleen kansalaisaloite, jos edellinen aloite olisi eduskunnassa hylätty. (HE 46/2011 vp, s. 34)

Vasemmistoliiton mielestä vasta-aloitteiden tekemistä ei pidä rajoittaa. Eduskunnalla on nykyisen lain mukaan mahdollisuus vapaasti harkita suhtautumistaan kaikkiin kansalaisaloitteisiin.

Perustuslain tai Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten vastaisista aloitteista

Hallituksen esityksessä ja sen pohjalta säädetyssä kansalaisaloitelaissa kansalaisaloitteen yhdenmukaisuus kansainvälisten ihmisoikeuksien tai muiden Suomen kansainvälisten velvoitteiden kanssa jätettiin eduskunnan arvioitavaksi aloitteen käsittelyn yhteydessä samalla tavoin kuin muissakin lainsäädäntöasioissa. Eduskunnan perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta ja suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.

Vasemmistoliiton mielestä selvästi perus- ja ihmisoikeuksien vastaiset aloitteet tulisi jättää valiokunnissa käsittelemättä, vaikka ne muodollisesti saatettaisiinkin eduskunnassa vireille.

Vasemmistoliiton mielestä kansalaisaloitteen laatimiselle ei tule asettaa rajoitteita. Valiokuntien tulee aina kirjoittaa kansalaisaloitteen pohjalta mietintö.

Kannanotto kohtaan 4.3. Kannatusilmoitusten määrä ja keräysaika

Vasemmistoliiton mielestä nykyinen kansalaisaloitteiden kannatusilmoitusten määrä ja keräysaika on riittävä. Arviomuistion yhteenvedossa todetaan, että kansalaisaloite.fi-palvelun käyttäjille ja otakantaa.fi-palvelun kyselyihin vastanneiden pitävän yleisesti lain edellyttämää 50 000 kannatusilmoituksen minimimäärää ja kuuden kuukauden enimmäisaikaa kannatusilmoitusten keräysajalle sopivina vaatimuksina kansalaisaloitteen tekemiseksi. Huomionarvoista on myös, että tätä mieltä olevien vastaajien osuus on edelleen kasvanut vuosien varrella.

Kannanotto kohtaan 4.8. Kansalaisaloitteiden raukeaminen

Vasemmistoliitto ehdottaa kansalaisaloitteen raukeamisen osalta muutoksia Suomen perustuslain 49 §:ään ja eduskunnan työjärjestyksen 54 §:ään siltä osin, että kansalaisaloitteet eivät raukeaisi vaalikauden lopussa.

Ehdotuksemme keskeinen perustelu on kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien turvaaminen kansalaisaloitteella koko vaalikauden aikana ilman, että aloitteen käsittelyn viivästyminen eduskunnassa johtaisi vaalikauden lopussa aloitteen raukeamiseen.

Ehdottamamme muutos toteutuessaan varmistaisi sen, että kansalaisaloitteen taakse sitoutuneet allekirjoittajat saisivat varmuudella kansalaisaloitteen eduskunnan käsittelyyn, jolloin aloitteen

käsittelyn viivästyminen vaalikauden lopulla ei estäisi aloitteen arvolle tarkoitettua käsittelyä eduskunnassa.

Kansalaisaloitteen käsittelyn jatkuvuuden turvaaminen yli vaalikauden on perusteltua myös siksi, että sen esittämisen aihe ja tekijät ovat olemassa riippumatta eduskunnan ja hallituksen vaihtumisesta vaaleissa.

Kansalaisaloitteiden käsittelyn jatkuminen yli vaalikauden mahdollistaa myös aloitteiden esittämisen ja käsittelyn siten, että — toisin kuin nyt — kansalaisaloitteita voidaan tehdä tasaisemmin koko vaalikauden aikana ja puhemiesneuvosto voi suunnitella niiden käsittelyä nykyistä järkevämmiin myös yli vaalien. Samalla kansalaisaloitteiden käsittely kuormittaisi eduskuntaa tasaisemmin.

Muita huomioita kansalaisaloitemenettelystä tai kansalaisaloitemuistiosta?

-

Kantola Marja-Liisa
Vasemmistoliitto rp